

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

“До захисту допущено”.

Завідувач кафедри

Логопедії та спеціальних методик

_____ Гаврилов О.В.

“__” _____ 2019 р., протокол №__

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІГОР
ДЛЯ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ПАЛЬЦІВ РУК»**

Виконала
студентка 2 курсу ОС «Магістр»
Kor11-M18z групи
спеціальності: 016. Спеціальна освіта.
Логопедія
Сирота Вероніка Олегівна

Керівник:
Гаврилова Н.С. кандидат психологічних
наук, доцент

2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРТИЧНИЙ БАЗИС ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ПАЛЬЦІВ РУК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..	6
1.1 Завдання вчителя-логопеда та методика логопедичних занять у дошкільному закладі.....	6
1.2 Динаміка розвитку моторики у дітей від 0 до 6 років.....	18
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ПАЛЬЦІВ РУК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	27
2.1. Обґрунтування та методика дослідження дрібної моторики пальців рук у дітей дошкільного віку.....	27
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	35
Висновки до другого розділу.....	53
РОЗДІЛ III. МЕТОДИ КОРЕКЦІЇ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ПАЛЬЦІВ РУК ТА КИСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	55
3.1. Методи корекції дрібної моторики пальців рук у дітей старшого дошкільного віку.....	55
3.2. Дидактична гра, як засіб корекції дрібної моторики пальців рук у дітей старшого дошкільного віку.....	64
Висновки до третього розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток моторики та координації рухів пальців рук, сприяє розвитку мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку, що дозволяє підготувати дитину до школи.

Чим вище рухова активність дитини, тим краще розвивається її мовлення. Взаємозв'язок моторики вивчений і підтверджений дослідженнями багатьох вчених, таких як І. П. Павлов, А. А. Леонтьєв, А. Р. Лурія та багато інших. Коли дитина опановує рухові навички, розвивається координація рухів. Формування рухів відбувається за участю мовлення. Точне динамічне виконання вправ ніг, тулуба, рук, голови сприяє вдосконаленню рухів артикуляційних органів: губ, язика, нижньої щелепи.

Особливо тісно пов'язаний зі становленням мовлення розвиток дрібних рухів пальців рук. Саме тому, ми часто можемо помітити у житті що якщо людина не може підібрати правильного слова, то починає собі допомагати жестами.

Відомий дослідник дитячого мовлення М. М. Кольцова пише: «Рухи пальців рук історично, в ході розвитку людства, виявилися тісно пов'язаними з мовленнєвою функцією».

Першою формою спілкування первісних людей були жести; особливо великою у цьому була роль руки. Розвиток функцій руки і мовлення у людей йшов паралельно.

Такий же хід розвитку ми можемо спостерігати у дітей. Спочатку розвиваються дрібні рухи пальців рук, потім з'являються склади; подальший розвиток мовленнєвих реакцій прямо залежним від інтенсивності розвитку рухів пальців. Таким чином, «є всі основи розглядати руки як орган мовлення - такий же, як і артикуляційний апарат. З цієї точки зору проекція руки є ще одна мовленнєва зона мозку».

Мовлення удосконалюється під впливом кінетичних імпульсів які походять від рук, точніше - від пальців. Відповідно дитина, яка має високий

рівень розвитку дрібної моторики, уміє логічно міркувати, у неї досить розвинені пам'ять, увага, зв'язне мовлення.

Розвинений мозок і нерозвинена рука - цілком закономірне, у сьогоdnішньому житті, явище. З цього ми можемо зробити висновок, що розвивати моторику дитини необхідно з раннього віку.

Під час занять треба враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, її вік, настрій, бажання і можливості. Головне, щоб заняття приносили вихованцям тільки позитивні емоції. Невдачі можуть викликати розчарування, роздратування та негативне сприйняття навчання як процесу. Треба піклуватися про те, щоб діяльність дошкільника була успішною, це буде підкріплювати її інтерес до гри і занять.

Моторика пальців розвивається поступово. Головне пам'ятати одне правило: Заняття з розвитку повинні проводитись систематично.

Мета дослідження – з урахуванням особливостей розвитку дрібної моторики у дошкільного віку із порушеннями мовлення визначити підходи щодо її корекції, підібрати завдання та засоби для проведення логопедичної роботи.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Вивчити літературу, що розкриває ведучі поняття наукового дослідження.
2. Вивчити та охарактеризувати порушення дрібної моторики пальців рук у дошкільників з порушеннями мовлення.
3. Сформуванати комплекс завдань для корекції порушень дрібної моторики пальців рук на логопедичних заняттях та апробувати його на практиці.

Об'єкт дослідження – процес формування дрібної моторики пальців рук у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – корекція порушень дрібної моторики пальців руку у дошкільників із порушеннями мовлення.

Методи дослідження – теоретичний аналіз наукових джерел, вибір і систематизація завдань для діагностики дітей старшого дошкільного віку, кількісний і якісний аналіз результатів діагностики, вибір і систематизація завдань для корекції порушень.

Теоретичне значення дослідження – визначення взаємозв'язку рівня розвитку моторики та рівня сформованості мовленнєвої діяльності.

Практичне значення дослідження – підбрано варіанти вправ для корекції дрібної моторики у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Апробація отриманих результатів дослідження відбулась у науковій статті «Розвиток дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення» (Збірник науково-методичних матеріалів регіональної науково-практичної конференції «Інновації в дошкільному закладі в умовах реформування освіти» / за ред. Очеретянка В. І. – Хмельницький: ФОПП Стецюк С. В., 2019 – С. 449-453)

Структура та обсяг магістерської. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дипломної роботи 105 сторінок, з них 83 сторінки основного тексту та 22 сторінки додатки.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного нами науково-теоретичного аналізу було визначено, що вагомим напрямком роботи логопеда дошкільного закладу з дітьми з порушеннями розвитку мовлення є формування у них загальної та дрібної моторики пальців рук.

Доведено, що розвиток дрібної моторики пальців рук у дітей з порушеннями мовлення сприяє формуванню не лише мовленню, але й інших психічних процесів: уваги, мислення, пам'яті тощо. Саме тому розвиток моторики є одним з найвагоміших складових у роботі корекційних педагогів, в цілому та логопедів, зокрема.

Також нами було виявлено недостатньо глибоке вивчення питань розвитку моторики у дітей з порушеннями мовлення дошкільного віку, а також залежностей у них між станом розвитку дрібної моторики пальців рук та мовлення.

Для проведення дослідження нами було обрано ряд завдань та вправ, а також адаптовано їх для діагностики рівня розвитку моторики у дошкільнят. Зокрема, для обстеження дітей було використано: пробу «Мотузочка», пробу «Дерево», тест Н. І. Озерецького «Оцінка дрібної моторики рук», вправи на координацію рухів «Кулак, ребро, долоня», «Посоли капусту», «Катання кульки»; вправи на відтворення позицій пальцями рук - «Коза», «Паляниця», «Гра на роялі», «Вилка», роботу з папером – вирізання ножицями, згинання аркуша паперу навпіл; вправи на домальовування – «Смужки», «Доріжки», «М'ячики», «Візерунки», «Візерунки по клітинках», «Лінії», «Будиночок», «Ліс». В основу критеріїв оцінки якості виконання цих завдань нами було покладено критерії самостійності та точності виконаних завдань та вправ.

Аналіз матеріалів дослідження дозволив виявити, що дрібна моторика у дітей старшого дошкільного віку з нормо-типовим розвитком сформована у переважній більшості (91%) на високому рівні і лише у 9% дошкільнят рівень її розвитку був середній. Визначено, що у 33% дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення вона знаходилася на високому рівні, а у 67% – на

середньому. У всіх дітей із загальним недорозвитком мовлення III рівня було виявлено середній рівень розвитку моторики. У 82% дітей із загальним недорозвитком мовлення II рівня спостерігався середній рівень, а у 18% низький рівень розвитку дрібної моторики. Усі досліджувані дітей із загальним недорозвитком мовлення I рівня мали низький рівень розвитку моторики.

Для формування дрібної моторики пальців рук у дошкільників з порушеннями мовлення нами було підібрано комплекси вправ, завдань та ігор. При їх підборі було враховано як рівень розвитку у дітей дрібної моторики пальців рук так і мовлення, а також ми взяли до уваги помилки та труднощі які виникали у дітей під час нашого дослідження. Було враховано специфіку розвитку моторики кистей та пальців рук у дошкільників.

У запропонований нами комплекс увійшли ігри-вправи: з гудзиками; з крупами; з макаронами; з кришечками; з твердими природними матеріалами; з шнурівками; з піском; з намистинами; з прищепками; з липучками; з об'ємними пазлами; з водою; з тістом та з лічильними паличками.

Також для забезпечення зв'язку між мовленням та моторикою пальців рук рекомендовано застосовувати пальчикові ігри. Граючи з пальчиками, діти краще сприймають новий матеріал, швидше запам'ятовують, зв'язують у свідомості зорові образи з відповідним текстом. Одним з найважливіших факторів, що забезпечує ефективність пальчикових ігор є віршований текст. Текст повинен бути чітким, зрозумілим для дитини, мати приємне емоційне забарвлення, та мати зорове підкріплення.

Наступним методом, що увійшов в основу сформованого комплексу завдань для розвитку дрібної моторики у дошкільників з порушеннями мовлення, була дидактична гра. Дидактична гра уже характеризувалася структуризацією, яка відрізняє її від іншої діяльності дітей. Вона включала ігровий задум, ігрове завдання, ігрову дію та правила проведення. Ігри підібрали відповідно до можливостей дітей.

Перспективою подальшого нашого дослідження було формування у дітей з порушеннями мовлення дрібної моторики пальців рук за допомогою

підбраного нами комплексу завдань у визначеній послідовності, а також визначення динаміки її відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sauer M. Improve Your Toddler's Fine Motor Skills with These 7 Fun Activities [Електронний ресурс] / Mary Sauer – Режим доступу до ресурсу: <https://www.rd.com/advice/parenting/fine-motor-skills/>.
2. Аксенова, М. Развитие тонких движений рук у детей с нарушениями речи. [Текст]/ М. Аксенова //Дошкольное воспитание. – 2007. - № 8. - С.62.
3. Аркин Е.А. Ребенок в дошкольные годы / Под ред. А.В. Запорожца и В.В. Давыдова. – М.: Просвещение, 1967. – С. 43.
4. Баренцова, Н. Готовим руку к письму. [Текст]/ Н. Баренцова //Дошкольное воспитание. -2006. -№2 - С. 89.
5. Беззубцева Г.В., Андриевская Т.Н. Развиваем руку ребенка, готовим ее к рисованию и письму: конспекты занятий с играми и упражнениями по развитию мелкой моторики и графических навыков у детей 5-7 лет. Практическое пособие. — Москва: Гном и Д, 2003. — 120 с.
6. Безруких, М.М. Тренируем пальчики. [Текст]/ М.М. Безруких. – М.: Дрофа, 2000. – 183 с.
7. Белая, А.Е. Пальчиковые игры. [Текст]/ А.Е. Белая - М.: Астрель, 2001. – 112 с.
8. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку / Л. Л. Биковець // Таврійський вісник освіти. – 2012. – №2. – С. 124–131.
9. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля" / Олександра Іванівна Білан. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 257 с.
10. Богатеева, З. Подготовка руки ребенка к письму на занятиях рисованием. [Текст]/ З. Богатеева //Дошкольное воспитание. - 2007 -№8. - С. 49-53.
11. Большакова С.Е. Формирование мелкой моторики рук: Игры и упражнения – М.: ТЦ Сфера, 2008. — 64 с.

12. Бот О.С. Формирование тонких движений пальцев рук у детей с общим недоразвитием речи // Дефектология 1983. №1.С. 56-59.
13. Венгер Л. А., Пилюгина Э. Г., Венгер Н. Б. Воспитание сенсорной культуры ребёнка. — М.: «Просвещение», 1988.
14. Виноградова А.Д., Липецкая Е.И. и др. Практикум по психологии умственно отсталого ребенка
15. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К.: Радянська школа, 1976.
16. Власенко И.Т. Проблемы логопедии и принципы анализа речевых и неречевых процессов у детей с недоразвитием речи // Дефектология. – 1988. – №4. – С. 3–11.
17. Возрастная физиология: (Физиология развития ребенка): Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М. М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д. А. Фарбер. — М.: Издательский центр «Академия», 2003. — 416 с.
18. Волкова Г. А. Логопедическая ритмика. М., 2003.
19. Волкова Г.А. Психолого-логопедическое обследование детей с нарушениями речи. – СПб.: Сайма, 1993. – 135 с.
20. Воробйова С.Л. Розвиваючі ігри для дошкільнят. – СПб: Изд. будинок «Літера», 2006. – 98 с.
21. Выготский, Л. С. Обучение и развитие в дошкольном возрасте. [Текст]/ Л.С. Выготский - М.: Педагогика, 1986. – 533 с.
22. Гаврина С.Е., Кутявина Н.Л., Топоркова И.Г., Щербинина С.В. Книга тестов. – М.: ЗАО «РОСМЭН - ПРЕСС». – 2008 – 80 с.
23. Гаврина, С.Е. Развиваем руки – чтоб учиться и писать, и красиво рисовать. [Текст]/ С.Е. Гаврина– Ярославль: Академия Холдинг, 2002. - 200с.
24. Гончарова В. А., Колосова Т. А. Моторные сказки для самых маленьких: Учебно-методическое пособие. – СПб.: КАРО, 2012. – 128 с.
25. Диагностика и коррекция речевых нарушений: Метод. матер. н.-практ. конф. „Центральные механизмы речи”, посвящ. памяти проф. Н.Н. Трауготт. – СПб: Изд-во СПб ун-та, 2001. – 123 с.

- 26.** Диагностика нарушений речи у детей и организация логопедической работы в условиях дошкольного образовательного учреждения: Сб. метод. рек. В.П. Балабанова. РГПУ им. А.И. Герцена. – СПб.: Детство–Пресс, 2001. – 240 с.
- 27.** Жукова Н. С. Формирование устной речи. Учеб-метод., пособие. - М.: Соц-полит журнал, 1994.-96 с.
- 28.** Задесенець М.П. Вікові особливості розвитку дітей і формування її особистості. / М.П. Задесенець. – К.: Головне видавництво об'єднання «Вища школа», 1978. – 120 с.
- 29.** Ильина М.Н. Развитие ребенка от первого дня жизни до 6-ти лет. Тесты и развивающие упражнения Издательство: Корона-Принт, 2004. - 160 с.
- 30.** Комарова, Т.С. Воспитание и обучение в подготовительной к школе группе детского сада [Текст]/ Т.С. Комарова. – М.: Мозаика-Синтез, 2006. – 224 с.
- 31.** Комплексная диагностика дошкольников [Текст]/ сост. Н.И. Гуткина, Р.А. Кирьянова. СПб.: Конвенция, 2008, - 368 с.
- 32.** Косинова, Е.М. Гимнастика для пальчиков. [Текст]/ Е.М. Косинова. - М.: Олма-Пресс, 2001. – 243 с.
- 33.** Краузе Е.Н. Логопедия. – СПб: КОРОНА принт, 2003. – 207 с.
- 34.** Круглова, Н.Ф. Как помочь ребенку успешно учиться в школе [Текст]/ Н.Ф.Круглова. – СПб.: Питер, 2004. – 168 с.
- 35.** Крупенчук О. И. Пальчиковые игры / О. И. Крупенчук., 2007. – 32 с.
- 36.** Куинджи Н.Н. Функциональная готовность ребенка к школе: ретроспектива и актуальность // Вестн. РАМН. 2009. – №5. – С. 33-37.
- 37.** Леонтьев А.Н., Запорожец А.В. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста: Сб. ст./Под ред. Леонтьева А.Н и Запорожца А.В --М.: Международный Образовательный и Психологический Колледж, 1995. - 144с.
- 38.** Логопедия : Преодоление общ. недоразвития речи у дошкольников : [Кн. для логопеда] / Н. С. Жукова, Е. М. Мастюкова, Т. Б. Филичева. — Екатеринбург : Литур, 2003. — 316с.

- 39.** Лукашина, М.М. Готовим руку к письму. / М.М. Лукашина - М.: Карапуз, 2007. – 284 с.
- 40.** Малофеев Н. Н. Стратегия и тактика переходного периода в развитии отечественной системы специального образования. // Альманах Института коррекционной педагогики РАО. Выпуск 1/2000.
- 41.** Метиева Л.А., Удалова Э.Я. Развитие сенсорной сферы детей Изд-во "Просвещение". 144 с.
- 42.** Миронова С. П. Професіограма олігофренопедагога дошкільних закладів.// Дефектологія. – К., 1998. – №3.
- 43.** Назарова Н. М. Ретроспективный анализ профессиографии в сурдопедагогике. /Совершенствование системы подготовки будущих учителей-дефектологов. – М., МГПИ им. В. И. Ленина, 1985.
- 44.** Новиков, Г. Психолого-педагогическая готовность к школе. [Текст]/ Г. Новиков // Дошкольное воспитание. – 2005. - №8. - С.95 – 100.
- 45.** Озерецкий Н. И. Метод массовой оценки моторики у детей и подростков. – М.: Медгиз, 1930.
- 46.** Основы коррекционной педагогики: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А. Д. Гонеев, Н. И.Лифинцева, Н.В.Ялпаева; Под ред. В.А.Сластенина. - 2-е изд., перераб. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 272 с.
- 47.** Оцінка фізичного та психічного розвитку дітей дошкільного віку: методичні рекомендації / укладачі: Н. С. Полька, Антомонов М. Ю., Джуринська С. М [та ін.]. – К : Знання України, 2007. – 30 с.
- 48.** Павлова, Л. Значение развития действий рук. [Текст]/ Л. Павлова // Дошкольное воспитание. – 2004. - №1. – С. 27-29.
- 49.** Поваляева М.А. Справочник логопеда - Ростов-на-Дону: «Феникс», 2002. - 448 с.
- 50.** Позднякова, Я.Ю. Игры и упражнения для развития речи и мелкой моторики : для детей 4-6 лет [Текст]: Пособие для детей, родителей и воспитателей /Я.Ю. Позднякова. - СПб.: Литера, 2004. - 31 с.

51. Развиваем мелкую моторику и координацию движений рук / Инна Светлова; худож. Евгений Смирнов. - Москва : Эксмо, 2006 (Тверь : Тверской полиграфкомбинат). - 71 с.

52. Рібцун Ю. В. Науково-теоретичні аспекти професійної діяльності вчителя-логопеда / Ю. В. Рібцун // Логопед. – 2012. – № 1.

53. Рузина М.С., Афонькин С.Ю. Страна пальчиковых игр СПб.: КРИСТАЛЛ. — 336 с.

54. Савина Л.П. Пальчиковая гимнастика для развития речи дошкольников: Пособие для родителей и педагогов — М.: ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999. — 48 с.

55. Современные течения в психологии // Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. М.: Изд-во АПН РСФСР, 1960. С. 458 — 481.

56. Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Обухівська А.Г. Методика діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів. Видання друге, перероблене та доповнене. – Кам'янець – Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2006. – 36 с. – Дидактичний матеріал: комплект А і Б (45 арк.).

57. Ткаченко Т.А. Физкультминутки для развития пальцевой моторики у дошкольников с нарушениями речи. Сборник упражнений. Пособие для воспитателей, логопедов и родителей — М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2001. — 32 с.

58. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста: практ. пособие / Т. Б. Филичева, Г. В. Чиркина. — 5-е изд. — М.: Айрис-пресс, 2008. — 224 с. — (Библиотека логопеда-практика).

59. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. №2111 "Дефектология". М.: Просвещение, 1985. —144 с.

60. Филичева Т. Б., Туманова Т. В. Чиркина Т. В. Коррекция нарушений речи. - М.: « Просвещение», 2009.

61. Филичева Т. Б., Чевельова Н. А., Чиркина Г. В. Основы логопедии. - М., «Просвещение», 1989.

62. Цвынтарный. В “Играем пальчиками и развиваем речь” / Цвынтарный. В СПб.: Лань, 1996 г.

63. Чистякова М.И. Психогимнастика / Под ред. М.И. Буянова. – М.: Просвещение, 1990. – 128 с.

64. Шаховская С. Н. К проблеме профессиограммы как теоретической модели личности логопеда/ С. Н. Шаховская// Совершенствование системы учебно-воспитательной работы со студентами-дефектологами в условиях педвуза. – М. : Просвещение, 1986. – С. 25–31.

65. Яловська О.О. Пальчики дошкільнят: розвиваємо руку – розвиваємо мозок. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 228 с.